

שאלות ליוצרת גלית ליס על המופע צילה מתוך "יוצרים עניין", אתר עמותת הכוריאוגרפים (מרץ 2012), עורכת: נרדה בן יעקב.

מהי מידת האחריות שלנו על חיינו? עד כמה אנו מסוגלים לשנות מציאות ועד כמה זה תלוי בנו? מזה כמה שנים אני עסוקה בשאלות על מהות החיים, עד כמה הבחירות שלנו משנות, קובעות ומשפיעות על איכות חיינו. שאלות אלה מקבלות משמעות גדולה במצבי קיצון. גלית ליס מספרת על לידתה של עבודתה החדשה "צילה", המבוססת על סיפור שיקומה של צילה חיון ששיבתה לחיים הוגדרה כנס רפואי

ברכות על הבכורה. במה עוסקת היצירה?

היצירה מבוססת על סיפור שיקום מעורר השראה של צילה חיון. צילה כמעט איבדה את חייה, שבה אל החיים והוגדרה כנס רפואי. מתוך "האין" הגדול היא מנהלת דיאלוג בין הממצאים הרפואיים לרוח ושזרת את זהותה מחדש. אופן התמודדותה והשיקום שנמשך מאז – מעלים שאלות קיומיות על החיים, על מידת האחריות שלנו על חיינו ועל האופן בו אנו בוחרים לחיותם. המפגש בין הקול האישי המספר את סיפורו, לבין אמנות הבמה, מזמין אל מרחבים חדשים ולהתבוננות על החיים כמעשה אמנות. זהו מופע בינתחומי הכולל שיתוף פעולה בין שלשה פרפורמרים – איריס ניס הדר וטל אבני ואמנית מייצג – הדס גרטמן. בנוסף עבדתי עם מעצב פסקול - משה ששו ומעצב וידאו – ניב בן דוד.

מה הביא אותך ל"כאגרף" את הנושא?

מזה כמה שנים אני עסוקה בשאלות על מהות החיים, עד כמה הבחירות שלנו משנות, קובעות ומשפיעות על איכות חיינו. האם אני מסוגלת בעזרת בחירות שלי לשנות מציאות? שאלות אלה מקבלות משמעות גדולה במצבי קיצון. ביצירתי הקודמת "גילה", נגעתי בשאלות אלה דרך משקפי הזיקנה והפעם אני נוגעת בשאלות אלה דרך הסיפור של "צילה" וההתמודדות שלה, היכולת שלה לשנות את המציאות בעזרת לקיחת אחריות על החיים שלה.

איך נוצר הקשר עם צילה? היית צריכה לשכנע אותה או שהיא מיד התחברה לעניין?

צילה הייתה מרצה שלי במסגרת התכנית "אמנים לשינוי חברתי", בבית הספר מוסררה לצילום מדיה ומוסיקה חדשה ע"ש נגר. שם גם פגשתי בהדס גרטמן שהיא שותפה ליצירה ולסיפורה של צילה התודעתית במפגש האחרון ללימודים. סיפורה ריתק אותי וביקשתי ממנה להיפגש על מנת לשמוע בהרחבה. ברגישות רבה היא הסכימה לשתף אותי במחשבות שעלו בה לאורך תהליך השיקום. עניינו אותי המחשבות והקולות הפנימיים שלה, אותם מרחבים פנימיים ה"שמורים" לאדם עצמו, שבד"כ לא נשמעים.

רק לאחר כשנה חזרתי אליה עם ההצעה לעשות מופע שיתבסס על סיפור השיקום שלה. קיימנו פגישות רבות בהם עלו מחשבות רבות והתלבטויות, הכרנו וניסינו להבין איזו צורה יקבל שיתוף הפעולה הזה. מלבד הסיפור של צילה, בשלב הזה, לא היה שום דבר ברור, הבנו שתהליך זה דורש אמון והקשבה ושמדובר בתהליך ארוך.

זהו מופע בינתחומי הכולל רקדן, שחקן, אמנית נייר ומעצב וידאו. מה הביא לבחירה הזו?

אני מחפשת את האופן של איך לספר סיפור על במה. מבחינתי כל האמצעים כשרים כל עוד הם משרתים את הסיפור ובמקביל פותחים מרחב נוסף להתבוננות. בתהליך העבודה עולים דימויים ואני מנסה לא להגביל את עצמי - הרי בסוף תמיד אפשר למחוק. מה שיש על הבמה זה מה שהרגשתי שהכי מדויק לי, כדי להביא את הסיפור של צילה דרך נקודת המבט שלי. כשיש הרבה אלמנטים על הבמה, אני חייבת להיות מדויקת עם עצמי ולבחור לאן לכוון את תשומת הלב. כמו בקולנוע ששם המצלמה עושה את רוב העבודה עבור הבמאי. זו עבודה מאוד מאתגרת: לנצח על כל האלמנטים ולמצוא את הצליל המדויק, כמו בחיים. מצד שני אני מנסה להשאיר מרחב פתוח לאינטרפרטציות של הצופים.

חיים בתוך נייר עיתון

מה משרת השימוש בנייר?

השימוש בנייר כדימוי, הינו פרשנות לעולם התוכן של סיפור השיקום של צילה. אחת המוטיבציות המשמעותיות בשיקומה הייתה דרך ההיבט האסטטי של דימוי הגוף. במהלך המופע הדס עוסקת בפעולת עיצוב הבגדים מנייר לדמויות השונות שעל הבמה והרקדנים, מזכירים בבובות מנייר הלקוחות מתוך ספרי עיצוב בהם שיחקנו כילדים. עצם הפעולה של עיצוב בגדים מתקשרת לעיסוק בדימוי גוף. הגוף המשתנה כמו הדמות המשתנה השוזרת את זהותה מתוך חוסר ודאות ורצון להתעצב מחדש.

הנייר כחומר גלם, עדין ועשוי להיקרע ומזכיר את הגוף השביר של צילה, מחד. מאידך, ניתן ליצור ממנו צורות והקשרים חדשים, כמו אותם מעקפים נוירולוגיים, אותם ביצעה צילה. אותם מעקפים, שינו את צורת ההולכה העצבית במח שלה ועזרו לה בשיקום.

מהן השאלות המרכזיות אותן מבקשת העבודה להציף?

מה מידת האחריות שלנו על חיינו?
עד כמה אנו מסוגלים לשנות מציאות ועד כמה זה תלוי בנו?

איך יצרת את הקטעים הדוקומנטריים?

הקטעים הדוקומנטריים באים לידי ביטוי בפסקול המופע. קיימתי שיחות עם צילה ועם רופאים שטיפלו בה ועם רופאים המתמחים ברפואת כאב והקלטתי אותם.

עריכת הפסקול שימשה עבורי עוגן ליצירה, כך התחלתי. הבחירה בתכנים עזרה לי לגבש את מבנה העבודה והדרמטורגיה שלה. הייתי צריכה לבחור איך לספר את הסיפור מתוך אינסוף האפשרויות. לבסוף בחרתי לספרו דרך אוסף המוטיבציות של צילה שחוללו שינוי שגרם להתקדמות בתהליך השיקום שלה. היו הרבה מוטיבציות והדבר שעורר את השתאותי, היא היכולת של צילה להיות קשובה לעצמה במצב קיצון ולהבין מה נכון לה באותו הרגע. היא לא הגיעה מיד לפסגה וגם לא ידעה אם בכלל תגיע. היא בחנה את יכולותיה ב"רגע הזה" ומשם עשתה צעד קטן. הצעדים הקטנים האלה הביאו לשינוי משמעותי. המוטיבציה הראשונית שלה הייתה לבחור בחיים.

לאחר שבחרתי בקטעי הטקסט נכנסתי לחדר העריכה ויחד עם שש, הם עברו תהליך נוסף של זיכור. זה היה תהליך מרתק של בניית "כוריאוגרפיה" לטקסט. הקשבנו למילים, למשפטים, למשמעות ולקצב שהם מייצרים. תהליך הדיוק נמשך עד עכשיו, כשבוע לפני הבכורה. היו לי כ- 24 שעות מוקלטות מתוכן כ- 15 דק' נכנסו לפסקול, נשארתי עם קולה של צילה וקולו של פרופ' אבי רבקינד (מנהל מחלקת טראומה בבית"ח הדסה) שטיפל בצילה כשהגיעה לבית"ח. מתוך הטקסט, עלו הדימויים והתחלתי להבין איזה עולם אני רוצה לבנות על הבמה ומהם הצרכים של הסיפור. כך גם הבנתי שאני רוצה לעבוד עם אמנית נייר ועם רקדנים שנדרשים ליכולות נוספות מעבר לריקוד.

"דואט מפיקה" או מהו דיאלוג

מאין שאבת את ההשראה לשפת התנועה בעבודה?

הסיפור הוא זה שהיווה עוגן לתהליך הבימתי והתנועתי. דרך הסיפור הקונקרטי עלה הסבטקסט- השאלות העולות מתוכו והמרחב הנוסף הפתוח לאינטרפרטציה, שלעיתים הוא מרחב אבסטרקטי.

נכנסתי לחזרות בסטודיו לאחר שהיה בידי מאין מחזה כתוב ודימויים, וכמה קטעי מוסיקה שחלקם השתנו במהלך העבודה. הבאתי את הרעיון הכללי ויחד עם איריס טל והדס ניסינו לפרום ולהבין מה ישרת את הסיפור. עבדתי עם פרפומרים מאוד מנוסים שהם בעצמם גם יוצרים והדברים נולדו מתוך שיח ושיתוף מלא.

בהיבט התנועתי, ניסינו להבין את המרחב אליו אנחנו רוצים להוביל, ניסינו לתרגם מרחב זה לתחושות ולתנועה ובדקנו מה עובד מבחינה דרמטורגית. תרגמנו את הדרמטורגיה לעוגנים תנועתיים. לדוגמא, יש בעבודה קטע שאנחנו קוראים לו "דואט מפיקה" העוסק בשאלת מהו דיאלוג? מהי הקשבה? בהיבט התנועתי, עבדנו עם הנחיות קונקרטיות שמאפיינות דיאלוג והקשבה תנועתי, כמו מניפולציות, מוביל, מובל, כניסה ויציאה למרחב אישי ועוד. שלב נוסף היה לדייק את אופי הפעולה מתוך אינסוף הרבדים- פעולה רכה, אגרסיבית, שולטת, נשלטת וכיוב'.

העבודה עם הנייר התחילה ממפגשים של הדס ושלי כדי למצוא את השפה של הנייר. ידעתי שאני רוצה לעבוד עם נייר ועם הדס וידעתי שאני רוצה שהדס תייצר בגדים מנייר על הבמה, זו חלק מהאמנות שלה. אבל משם המרחב הוא אינסופי, איזה סוגי נייר? איזו שפה הוא ידבר? מהי הדמות של הדס על הבמה מעבר להיותה "מלבישה"? כמו שרקדן טוב מכיר את גופו ויודע לכוון אותו למצב המתבקש, כך הדס מכירה את תכונות הנייר, אשר כל פעולה עימו מבקשת תשומת לב מדויקת.

עבדנו עם כל מיני סוגים של נייר ולבסוף נשארנו עם נייר עיתון פשוט, הדבר הכי נגיש ויומיומי ובנוסף, מכיל חיים. החומריות שלו באה כחלק מתפיסת המציאות השברירית: דק, קריע, מלכלך, מספר סיפורי חיים, מודפס. כל מה שנוצר על הבמה נעשה באותו הרגע, נושם ומשתנה ומקבל צורות חדשות ולעיתים לא מחזיק הרבה יותר מרגע. כמו ליצור "יש מאין", בדומה לתהליך השיקום. אנחנו משתמשים רק במהדקי סיכות ונייר. הדס היא אמנית מיצג העוסקת באמנות הפעולה והמון דברים נולדו מתוך הפעולה הקונקרטית שלה עם הנייר, בפעולה יש משהו מאוד בהיר ומדויק. אם בתנועה אנחנו מורגלים לשחק עם הזמן והדינאמיקה ולהתאים אותם למה ש"צריך", הפעולה עם הנייר היא

פונקציונאלית ודורשת את הזמן שלה, זו חלק מהשפה של הדס, התנועה נוצרת מתוך ההקשבה לפעולה ולמה שהיא דורשת. כשמגיעים למיומנות ניתן למצוא חופש גדול יותר בזמן, אבל עדיין יש גורם פונקציונאלי. ההקשבה לזמן הנדרש של הפעולה עזרה לדייק את המהלך הבימתי והתנועתי. מתוך תהליך העבודה התגבשה הדמות של הדס.

למרות שהסיפור היווה עוגן בהיר וברור, מעניין היה לבחון את הדיאלוג שבינו לבין הריקוד ואמנות הפעולה. מתי הדרמטורגיה הולידה שפה תנועתית ומתי התנועה הולידה סיפור. זה היה מאתגר להקשיב לרגעים האלה ולזהות מה נכון שיוביל באותו הרגע.

באיזה תחקיר הייתה כרוכה העבודה?

המחקר הוא חלק חשוב בתהליך העבודה - לגבי זה תהליך הדגירה, הזמן שבו אני מתחילה להיכנס לעולם התוכן של היצירה. הנבירה בחומרים מאפשרת לי להיות. קראתי ספרים הקשורים במבנה המח, סיפורים של אנשים שהתמודדו עם מצבי קיצון, ראיינתי רופאים ומדענים - מומחה לכאב, חוקר מוח המתמחה בחקר הרגש. קיימתי שיחות רבות עם צילה ועם כמה מחבריה שהיו שותפים לדרך. צפיתי בסרטים שחשבתי שהם רלוונטיים. בעבודה ישנו רפרנס לסרט "הים שבפנים", סרט הדן בסוגיית החיים.

בחזונך, כך קראתי, את מעוניינת לקיים חיבורים בין אמנות לבין החברה בה אנחנו חיים. תוכלי לפרט?

לפי תפיסת עולמי, עבודתי אינה מסתיימת ביצירה האומנותית והדיאלוג שלי עם הקהל נמשך אל מעבר לחוויית הצפייה עצמה. האמנות עבורי היא הזדמנות לפתוח מרחבים לדיון ולהעלאת מודעות.

ביצירתי אני עוסקת בסיפורי חיים. בדר"כ אלה סיפורים שייש להם השלכות ואמירות חברתיות. ביצירתי הקודמת "גילה", עסקתי בנושא הזיקנה בהיבט האישי והחברתי. בסיום המופע ערכנו שיח עם הקהל ובו הרחבנו את הדין בנושא.

גם ביצירה הנוכחית שלי עולים היבטים חברתיים כמו: מידת האחריות שלנו על חיינו והעלאת המודעות לנושא השיקום. בעבודה הנוכחית אני פועלת ליצירת קשר עם גופים העוסקים בריפוי ובשיקום.

בעקבות היצירה הקודמת אני עורכת הרצאות בפני פורמים שונים ומגוונים בהם אני מספרת על תהליך העבודה ביצירה "גילה" לצד התיזה שכתבתי במסגרת לימודי ה-MA, בה ניתחתי את ציורי הזיקנה של הציירת רות שלוס והתכתבתי עם תיאוריות מתולדות האמנות, תיאוריות פסיכולוגיות, סוציולוגיות ופילוסופיות הקשורות לזיקנה. בהמשך לכך יזמתי את סדנאות "גילה" בתנועה ואמנות הבמה לנשים בגיל הבוגר.

דיאלוג תמידי בין החיים לאמנות

מהן השלכות המובאות בעבודה, פיזיות, מנטליות ותרבותיות, לחיים בצל הפגיעה?

הדבר העיקרי המובא מנקודת מבטי הוא שהתמודדות עם שיקום היא דבר אוניברסאלי, לא משנה לאיזה לאום אתה שייך. שיקום הוא שיקום, כמו שכאב הוא כאב. מהרגע שנפגעת, השיקום לא נגמר אף פעם, כל אחד צריך למצוא את דרכו האישית במסע הזה שלא נגמר.

מה הנחה אותך בתהליך בחירת המוסיקה? איך נעשו הבחירות?

המוסיקה במופע, היא ברובה שירי אהבה בספרדית. אני בת להורים ארגנטינאים וכנערה גדלתי בפרו, כך שתקופה משמעותית של חיי התרחשה בשפה הספרדית. השירים עוסקים במשמעות החיים אל מול האהבה. והשאלה העולה היא האם יש להם משמעות בלעדית? היא נוגעת בכאב ובהתמודדות עימו, נושא שאנו דנים בו בעבודה.

מה מאפיין לדעתך, את השפה הכוריאוגרפית שלך?

בנוסף לעיסוק שלי בחקירת השפה התנועתית קיים עיסוק לא פחות משמעותי עבורי והוא, כיצד לספר את הסיפור? מהם האלמנטים הנדרשים כדי שהוא יסופר ואיך למצוא את החיבור המדויק ביניהם.

מה מרתק אותך בתהליך היצירה?

הכל - ההריון והלידה. התהליך והדרך של אותו תינוק מהרגע שנזרע הזרע עד שהוא הופך למשהו קונקרטי שיש לו שם וצורה. כל אלה דורשים הקשבה, תשומת לב ודיוק, כמו בחיים. האתגר הוא להיות.

באיזו מידה זולגים חייך האישיים לעבודותיך?

אני בדיאלוג תמידי בין החיים לאמנות. השאלות שמעסיקות אותי בחיים שזרות את דרכן לתוך יצירת האמנות. בתהליך האמנותי, אותן שאלות פילוסופיות על החיים מתחברות לשאלות אמנותיות קונקרטיות והדיאלוג ביניהם משכלל את היצירה ואותי עם עצמי.